

Epreskert (utolsó fejezet)

Frédi nézi a fűben vonuló hangyákat: milyen jó ezeknek, semmi törtetés. A legpocsékabb, ha az ember embernek születik. Ezekben működik az ösztön; évezredek óta fenntartja őket. Tudomásul veszik az erőviszonyokat, az időjárást, és túrik az egészséget, ahogy van. Az ember meg... mennyire nem változott semmi, csak az ipar. Az hozta a kényelmet.

Belepirul az itteni, és az anyja szobája közti emlék kontrasztjába.

Lizi tiszta. Lizi rendet tart.

Előtte leng egy kései hónaljajtás a csemegeeszőlő lugasból. Világoszöld, lehetne akár tavaszi. Minek hajt ez ilyen késő nyáron? Minek ilyen későn?

Minek megyek ki hajnalonta? Minek megyek ki a kertbe, az após szőlőjébe? Megöregedtem. Mikor összekerültünk, az após ilyenformán volt az évekkel, mint ma én. Mint én most. Közelebb a hatvanhoz, mint... Még ma is jobb erőben van nálam.

Csend van. Egészen kellemes a föld szaga. Mintha gyerekkoromban lennék.

Igaza van Lizinek, nekem nem kell más, csak egy ágy, egy asztal, meg szék és a napi betevő falat, más nem érdekel.

Hamarabb meglátni, észrevenni a földet.

Milyen jó ennek a Katának, minden éven van ereje a telkére, meg az a nagy kert mellé. A színek, vagy az illatok, vagy maga az, ahogy növekszik az egész? Mi hajtja? Anyámat mi hajtja a mai napig? Ezeket mind? És engem? Hiszen engem nem arra szánt az anyám, hogy a földet túrjam, és most mégis, ez az egyedüli, ami érdekel. Hol veszett el, ami eddig voltam? És vajon végleg elveszett? Vagy minek volt, ami volt? Hiszen ezzel a kérges, földtől elszíneződött kézzel többet értem volna, ha nem... Mert eddig nem.

Lizi hallgat. Elmenni innen, hogy elszakadjon ettől az egésztől. A kettősségtől. Nem jó! Soha nem bírna elmenni, olyan helyre, ami csak lakás, ahol parkba kell menni, hogy zöldet lásson.

És én? Én, Virágh Ferdinánd. Vajon én? Nekem, feladni a magam... de hát mi a magam?

Magam vagyok. Nő a fű, és locsolom, hogy nőjön, nyírom, és várom, hogy nőjön. Olyan csend van a fejemben. Mintha elfelejtettem volna mindent, annyira távoliak az ásványok, és még távolibbak a hegyek, mintha nem is én lettem volna az, aki esőben, sárban kiástam ezeket a köveket. Távol vannak a csillagok, senkit nem érdekel, hogy megmutassam, melyik hol van, és mi a regéje, a távcsovét se takartam ki évek óta. Kialudt valami. Kiegészítettem volna? Ahogy mondani szokták, az ilyenre. Ha hamarabb jön – legyint, és hátra néz, ahol a veranda előtt az asszony napozik a padon.

Ez is: csukott szemmel. Mintha nem látna, nem tudna semmit. Engemet se.

Vonz a föld. Ahogy taszított ezelőtt, most olyan; be akarja pótoltatni az eddigieket. De hát én már öreg vagyok ehhez! Mit akarok a fiatal hajtásoktól, ettől a kerttől, az egésztől?

Kata este épp bepakolja az úti holmit. Egy hete rakta ki, amivel érkezett. Két hétig el, egy hét Epreskert. Évek óta. Mostanában egyre otthonabb a nagyváros, és egyre mélyebben gyerekkorral egyenlő ez az utca. Három óra oda, ugyanannyi vissza, s a közbeeső városok, és időszilánkok kiesettnek és elpazarolnak tűnnek, ugyanakkor mégsem azok. Egyre több a nyüzsgő nagyváros kötése, egyre jobban elszakíthatatlan a kicsié, abban is ennek az utcának a láthatatlan emlékkötelei.

Túl a gyerekkoron és az ifjúság hiszékeny évein korszakosan elvágott, s gyakori beszélgetéseikben Lizivel ismét és ismét arra a pontra értek, mikor egyetértettek abban, hogy el kellene menni, egy nagyobb városba, valahova, ahol jobb a megélhetés, ahol színházba lehet járni, ahol... S ezek az aholok a képzelet végtelen térbeli hálójában azt jelentették: elég volt ebből az utcából, elég a kisvárosi életből. Otthon állandóan a „jó ez nekünk ismétlése”; holott mindannyian tudták: nem jó. Sóváran, titkolt vágyakozással gondoltak az elszármazott rokonokra. Valami más kell. S a másnak az ébredező vágya és

elérhetetlen sóvárgása gyakran semmivé, kevéssé tette a jelent, ám ez a kettős érzés rövid ideig tartott, s amilyen hamar jött, olyan hamar hullt vissza a szülőház szeretetébe, állandóságába.

Ők ketten, a régi epreskerti barátnők évtizedekig elégedettek voltak kertjeikkel, lesték gyerekeik növekedését, kísérve mindenhova az iskoláskorba lépőket; átforgatták, átépítették a házakat, parkosították a letarolt, csak zöldségnek való kerteket. S ahogy eltűnt a régi sövényekkel körülvelt, az a meseszerűen tobzódó Epreskert, az ő portájukon megjelent egy új: ami nem versenghetett a régi tenyészetével, mégis valami más, és valami, az emlékek mélyén meglévő pompa felé törekedett, hátha elővarázsolja annak a gyerekkorinak a hangulatát, megrezdíti az emlékek csengőit: s feléleszti a gyerekkor boldog, tudatlan világát.

Kata utóbbi éveiben egyre többször kényszerült átértékelni, és súlyuk szerint átrendezni az élet dolgait. Átlépni a napot, túlélni a megoldhatatlannak látszót, minden nap előlről kezdeni, délutánra belenyugodni, ma is csak ugyanott vagyok, csak feléig jutottam. Példaként állt előtte Zsazsa, aki férje halála után egyedül élt. Gyerekkorában ez volt a példakép, ami mellé belopódzott a bármilyen módon egyedül maradó nő alakja, aki egy szál maga megbirkózik azzal, amit a sors rámér.

Zsazsa napjai, egyforma, ismétlődő éveiben a nagynéni és Erzsike viselkedése mind egyre azt sugallták: így kell!

Mért kell?

Mindenben meg kell az embernek küzdeni a magát. Megélni. Kiállni a próbákat.

Miért kell? Mit kell kiállni? Kinek kell bizonyítani? És milyen próbákat? Ki az, aki mind erre tudja a biztos megoldást, hogy valóban csak ez az út, más járható megoldás nincs. Kikerülni nem lehet, szembe kell fordulni vele, és kiállni, megküzdeni. Elfutni nem lehet. Lehajtott fővel, a porba hullani esztelenség. Feladni, vagy belefolyni a nehézségekbe, sodródni, amint azok áramlata akarja?

Miért?

Hol van a más megoldás, ami nem az eddig kijárt út, ami nem az, mint a mesékben a három kérdés, a próbák egymás utánijának lehetséges megoldása?

Áll az utazótáska az előszobába, a macska megszagolhatja, körbejárja. Három bőrönd áll évtizedek óta egymásra rakva a nagyszoba egyik szekrényének tetején, mégis ez jár oda-vissza az asszonnyal. Azok a bőröndök álltukban koptak, fakultak, a majdani, a valamikor utak reményét sugallva, – a család sose utazott sehova. Nagyritkán haza, Perbenyikbe, s az az utazás csak alig negyven kilométernyire vitt; nyaralni, pihenni soha.

Behallatszik a nyitott szobaablakokon a nagytemplom esti harangszava. Így madártávlatból egészen közelinek tűnik, mintha tornya megfelezné a város; déli és északi oldalra.

Az udvaron surrog a vízsugár, kint, a kerítésen túl, az utca másik oldalán, szárazon susog a Berecki-földön a tengerilevél. Túlérett gyümölcsök, sarjadó fű, nyárvégi lombsusogás, a pályaudvarról a beérkező vonatot jelző hangok, a város halkuló, itt az alvégen csak néha feldübörgő zajai, a kertek alól a patak délutáni illata, a felette elhaladó vonat zakatolása így, behunyt szemmel együtt jelentik az Epreskertet. Egyszerre a régi, az átalakuló, a jelen, a már most utcája.

Kata fülében suhognak a hajdani nyárfák; egy a házuk északi sarkánál, egy a Molnárék kertjében, az út mellett, a Persésiék háza mögötti fasor, Lizi lugasának végében az a kettő, ami még megmaradt. Lombsuhogás. Víz. Az esők, a patak medren túllépő áradásainak vízszaga; a hajnali páráé, az esti harmaté, kutak kerekének csikorgása; összejárás a legrégebbi szomszédokkal Hol vannak azok az emberek? Mind kiköltözött a temetőbe. A fiatalok, mikor még Frédi felállította a távcsövet, és órákig tudott beszélni a csillagokról, a föld naphoz való viszonyáról, a különböző világ-keletkezési elméletekről, a földön kívüliekről. Akkoriban Lizi annyira örült, hogy az ő ura milyen tájékozott, s mennyi tudományos dolog foglalkoztatja.

Míg el nem fordult a távcső – sóhajt fel gondolatban Kata, és ebben a sóhajban benne van első házasságának megkeseredett emléke; az ő láthatatlan távcsövük is elfordult az égbolttól, a fenttől; s a lenti dolgok szemlélése megtorzította a lencsét.

Vajon mi kell ehhez, hogy ennyire egyforma, kínosan egyforma és kudarcba vezető lett mindenkinek az élete ebben az utcácskában? Mitől olyan más, és mégis egyéneként ugyanabban a mellékutcában végződő?

– Ostobaság! – hallja a Berti hangját. – Hiszen mi megmondtuk: nem a mi fajtánk! – aztán megértő hangon folytatja: – Eleinte egészen jó volt minden!

Olybá tűnik, itt beszél a szobában. Kata felpillant apja katonakori képére, a falon a félmosollyal néző harmincas éveiben járó Berti arca változatlan, kép-arc, képtekintet, a fantázia nem lát benne többet, mint eddig.

Az asszony meredten nézi egy ideig. Igaza van, és ez az igazság milyen egyszerű ma, az évek távolából. Ha akkor... Ha én... és ha akkor, a maga idejében Lizi, vagy Panni, vagy öreg Anka lányai? Ezernyi, ha és akkor. Minek, ha, és minek az akkor?

Egyikünk sem élhetett másként. Nem tudtunk. Nem mertünk. Csupa nem.

Micsoda életek! Ki innen, ki onnan ért haza, és mindenki kapaszkodik.

Anka lányai a kertbe, a házba, abban a mi kézzel foghatóan az övék.

Lizi a földjeikbe, pedig hányszor elátkozta, elsírta minden ifjú évének csontkoptató fáradságát, hányszor hitte: ha elmennének, Frédi megválna. És hányszor látta be: soha nem fog megválni. Időleges állapotai, mert azok a férfi számára szinte kóros állapotok voltak; mikor otthon ült, tett-vett, mind kitörő elutasítással, még nagyobb indulattal, még több hidegséggel végződtek.

Panni, aki dacolva hitte, az ő szeretete boldoggá, szelíddé teszi Sanyit, és minden rokoni intelemmel szemben hangoztatta: szeretem! – mire a rokonság felhagyott az ágálással: ha szereted, az más! Azt tiszteletben kell tartani! – és hagyták, menjenek a maguk útján, és azóta is hagyták, tiszteletben tartják, annyira tiszteletben tartják; segíteni nem tudott és nem is akart egyik ebben a helyzetben. Panni évekig vitte a batyuját, várt és hitt, csalódott és újra elhitette magával; holnaptól csak jobb lehet. S Sanyi halála után elkezdte átrendezni az emlékeit, a legrosszabbakra, az elviselhetetlenekre alig emlékezett, mintha a halál után a félelmek, a szorongások enyhülésével lezárta volna, kisöpörte volna ezeket a lelke.

Meg a többiek, mind a többiek. A régiek, az újak, az egészen újak, akik itt építették fel az otthonaikat, és építik a maguk menekülő útvonalait, bár talán még észre sem veszik, hogy az már az; előkészület, amikor már minden úgy elromlik, hogy

csak egy kívánság marad. Csak elaludni, csak holnap megtalálni a túlélés lehetőségét. A ha, és az akkor.

Kata behunyt szemhéjai mögött látja saját ifjú házaspár éveit, mikor azt hitte, rokonszeretőnek kell lenni, vendégszeretőnek kell az állandóan, minden ünnepekre beállító sógorságot, és ez az élet rendje. Jó feleségnek, jó háziasszonynak és legfőképp jó anyának kell lenni; és az ilyen állandóan gondoskodik, állandóan elhiszi, elfogadja, aztán eltűri, és... Elfeledni, letenni mindent, a könyveket, az utazás vágyát, a világ dolgainak követését, soha ki nem venni a szekrény mélyéről az ecsetet, és a régi, bekeretezett akvarellekről azt mondani: egy rokonom festette, aki tehetséges volt... — csak békés legyen az élet, visszailleszkedni a félig városi, félig falusi létformába, munkába járni, mellette állatokat, fíliát gondozni. Visszatükrözni Erzsike emlékeit, Bertiek gazdaságát. Ó, micsoda vágyakat ébresztettek ezek a szülő emlékeke! Az aratást. A földet. A földeket. A gazdaságot. Részei lettek a jelennek ezek a múltbeli, elvesztett, visszahozhatatlan szülői emlékek, vágyakat keltettek, s kiszorították a jelent. Hogyan is? Hiszen ezt mind önként, a régit felidézve egészen könnyű volt letenni, talán fel sem venni. Minek oda a festővászon, ahol a föld az első, és a durvára dolgozott kéz a fontosabb?

Aztán egyszerre hideg és üres lett az egész, idegenül kondultak a szavak. És a férj szájából keserű,

gyűlölet-rezgéseit rejtegetve szólát meg: az úri rokonaid.

Az úri rokonaim.

Az én úri rokonaim? Sokáig forgott benne a gondolat, és mire kiforogta, kiforrta magát kettejük kapcsolata, a férje hirtelen elment. A másvilágra. Hirtelen, egyik pillanatról a másikra.

– Olyan, mintha meg sem történt volna, ahogy te mondtad, meg Zsazsa – vallotta be Lizinek egy alkalommal. – Mintha nem is én éltem volna vele, mintha nem történt volna hosszú évekig semmi. Itt a két gyerek, abszolút valósága az életnek. Az apjuk, meg mintha... Vajon a többiek is ezt érzik: volt egy eddigi életük, és aztán valami megváltozott, és az egész olyan, akár csak olvasták volna. Talán nem is velem, vagy velük történt. Mással, egy egészen más valakivel.

Mindketten hallgatnak.

Kata gondolatban át- és újraértékel; – Talán valóban egy egészen más valaki voltam akkoriban; azóta minden sejtem újra épült, gondolataim átrendeződtek. Másként akarok élni. Kimondom, amit annak előtte soha: nem jó ez így nekem. Anyám hányszor mondogatta, szinte teljes meggyőződéssel: jó ez nekünk! Megütkezve, értetlenül vette tudomásul, hogy nekem nem jó. Soha nem volt jó. Elfogadni, ami volt, de soha nem volt jó. Ő maga egyszer sem gondolt erre.

Milyen egyforma ez, milyen hasonló, mint a Lizi élete, ő egyedüli gyerek, én egyedüli gyerek és mégis, mintha olyan sok lenne belőlünk, hogy a szülők mindenre befoghatnak egyet; egy aki jó gyerek, egy aki jól tanul, egy aki városias, és városi lakos; egy, aki úgy dolgozik, mint hajdan a paraszt gazdaságokban az ötödik, a sokadik, a már minek született gyerekek.

Lizi alig bírta vinni a villa szénát, mikor velük mentem a kaszálóra, az apja mégis hagyta, és várta a segítségét. Dolgozott télen, nyáron, ő is elhitte, amit én.

Minek? Kinek jó így ez az egész?

Apám állandóan a lovakról mesélt, anyám minden gondolata a jó háziasszony, a dolgos, mindenben ott lévő asszony volt. Azok a valamikor hajnalok, a harmatos réten át az út a szőlőkbe, aratáskor a kévekötés, a por, az izmot feszítő fáradtság, utána a horgolt nyári kesztyű, ami eltakarta az eldurvult kezét.

Hány évig, hány fiatal évekig hittem; ennek így kell lenni, és arra voltam büszke, ha látszott a kert a kezemen. Micsoda önámító ostobaság! Az enyém, a többieké, Lizié, és mindenkié, aki elhitte: ez jól van.

Anyám történetei a gyorsvonatokról, a pesti fiákerokról, színházról, ami aztán a nyár végén, télen következett, mintha egyenes és természetes előzménye lett volna a földművelés.

Vár a három bőrönd a szekrény tetején, soha egyetlen útra nem csomagoltuk be őket, egyre se, amikor csak úgy, a magunk örömére indultunk volna. És a többiek sem, ez így volt mindannyiunkkal.

Elpergett az élet, és elvesztek a gyerekkori álmok, attól, hogy felépültek a házaink, hogy felnőttek a gyerekek jól vagy rosszul, a mi életünkben alig van cél, ami a mienk, amit elértünk. Légy vele elégedett – hányan mondják! Mondják, hiszen mások felett oly könnyű elmondani a vád- vagy védőbeszédet; a család, a gyerekek, az a minden. Az a minden. Akkor, amikor még együtt van, amikor kell mindkét félnek a másik, míg az ifjúság el nem indul a maga életét élni. Bármi áron maradásra bírni, el nem elengedni? Kötni, tartani, visszafogni, mint minket? Hogy a világ máshol se jobb?

Mi köze ehhez a világnak? Ez a kis, saját világ elmúlik, az időforgácsok közt elpereg, és visszavonhatatlanul marad a semmi, vagy marad, amit mindenki maga visz, amit fogcsikorgatva, köröm-beletörve meg akar tartani.

Annyi állítás közt az a legnagyobb, mikor azt hiszem, nem vagyok egyedül, mert vannak gyerekeim, van családom. Ó, micsoda álhit! Dolgaiban, mindenben, ami fontos, valójában magamnak kell döntenem, magam javára, vagy ellenében, és nem segít senki ezekben a döntésekben. Tanácsok. Szűri a másik gondolata az egészét, mégse érti meg annak összes szerteágazó szövevényét, s a

napi főzéstől, a szakmai döntésig végül egyedül határozok, és mindenki ezt teszi, még ha könnyebb és szebben hangzó is azt mondani: elhatároztuk – és ez a legnagyobb ... mi is? Hazugság? Nem. Elfogadása a másíknak. Lehet. Önfeláldozás, alkalmazkodás. Elhatározom. Elhatároztuk; nem ez szépen hangzó, a valóság: elhatároztam. Aztán lehet ráfogni, elfogadás, alkalmazkodás, meg a többi. Szépen kifejezni. Belül mégis egyedül kell maradni vele, még ha többes számban jobban is hangzik a körülöttünk élők fülének.

Panni hisz a végtelenségig, hogy a fia egyszer, holnap vagy aztán megváltozik. És kell neki ez a hit, ahogy kell neki a lélegzés, minden légvételnél beszívja hitet, ami hazug, vagy igaz; a gyereke, az övé, az ő életének maradéka. Kell. Vigyáz az unokájára, és magukra zárja a szobaajtót, hogy a gyerek ne lássa, ha Robi úgy jön haza. Kell a hit. Minek élne egy pillanatig is a hite nélkül?

Lizi túllépett önmagán, el bírta határozni, hogy másként kell élni, mikor kimondta az apjával szemben: ebből elég! Ez nem az én életem! Bonts le az istállókat, add bérbe a földeket! Hagyj könnyebben élni!

És mikor elhatárolta magát Fréditől, aki kertművelő lázát túlélve ismét a régi, az eredeti vonásait öltötte fel, s megfoghatatlan volt számára az új életforma, amit Lizi kialakított.

Vagy Géza, aki azt látja; hiába egy élet gerincnyomorító munkája, Lizi mást akar. Vajon felismeri, Lizinek mást kell akarnia?

Alig egy hete láttam a virágüzlet kirakatában a fiatalabbik, az irodista Berckiné halotti értesítőjét, gyászolja unokája: Györgyike, (aki töltőtollát annyira gondosan tisztítja, vigyázva írja a matematika példákat, azóta talán ötven éves is elmúlt), asszonyneve, budapesti cím. Vasó néni lányának halálhíre is így jutott haza, alig élte túl pár évvel az anyját. Egy kitett értesítő, néhány napig, aki látja, aki nem. Ancika sírja belesüppedt a temető oldalába, lekopott a fakereszt felirata.

Temetések. Születések. Hitek, csalódások. Száma-nincs sokszor pergetett rózsafüzéres imádságok; az öregek esti fohászkodásai. Apám imádságai, amit megzavarni veszélyes volt az utána következők miatt, anyám suttogásfoszlányai, amint szája megremeg, ahogy a Miatyánkot, vagy az Üdvözlégyet mondja. Én; számtalanszor, hang nélkül, száj nem-mozdítva napokig sorolt Miatyánkjaim, amit vagy hall a mi Atyánk, vagy csak magunknak ad vigaszt, a hite: meghallgattatik. Kapaszkodók. Hitek a túlvilágról, hogy ott lennie kell valaminek. Ötven-ötven százalék: van vagy nincs. Beleszületve az időbe, valahogyan csak hinni kell: van odaát valami. Ezzel a hittel könnyebb elfogadni azt a pillanatot, ami visszavezet az örök időtlenségbe.

Mért kell?

Kell.

Kata felpillant a nagyszoba falán lévő Jézus-képre, maga számára is meglepő, hogy szülei, majd férje halála utáni átrendezésekkor a falon hagyta.

Ma már nem divat – gondolja. Ott marad. Ez olyan szoba, ahol ott marad. Ahogy a régi bútorok, Erzsike régi edényei, és száma nincs sok holmi. A gyerekek néha ellenkeznek: vedd le! Más kell! Kinél van ez fent?

Kép, bútor marad. Vele az állandóság, a megélt idő. Ez az otthon. Ide lehet feltétel nélkül hazajönni. Mégis, valami új felismerés mozgatja Katát, ami az életmód eddigi, elviselhetetlen, régi részeit leteszi.

– Át kell lépni! Nem lehet fél életen át egyre élni téves, elhibázott éveket, aztán folytatni; mert úgyis ennyi, meg annyi idős az ember. Át kell lépni.

– Bizonyítani kell! Bizonyosságokat kell szerezni! – mondja az én egyik fele, ami húzna vissza, harcra ösztönözne, hogy keresse és kerestesse a meglévő vagy sosem volt igazságot.

Kinek az igazsága? Mikor, kinek az igazsága?

– Holnap reggel feljön a nap, mire elindulok. Hosszú út. Ismét hosszú. Egyszer az elején, mikor eldőlt ez az új életvitel, lelassított a gyors egy kis állomásnál: Nagyút – mondta a felirat.

Nagyút. Nagy út.

Mostanság, bár utazásom hamarosan ritkul; visszahúz a föld, a föld szaga, ami benn van a véremben, a legbelső gondolataimban, soha el nem

szakadó láthatatlan szálakon; mikor ég lábam alatt az aszfalt, fejem zúg a város forgatagától, akkor biztosan segít, ha csak egy napra is vissza kell jönni; ez a jelen. Van és nincs megoldás. Van és nincs igazság. Más nekem. Más nekik, akik mind a mások; apám, anyám, fiaim, néném, Lizi, a többiek.

A gyerekkor, a beleszületés kitörölhetetlen, hiába haragudtam rájuk miatta; megjelentek bennem részeiben; ahogy anyám kézmozdulata, apám hanglejtése, nagymamám ujjtartása. Az a cseppnyi más, ahol anyám emlékeiben a pesti fiáker átzörgött a faluba, ahol a városi nyüzsgés olyan ismeretlenül ismert, messzi, félelmetes és mégis kívánatos lett; az a nem is velem történt emlékfoszlány valahol elhintette ennek a más életformának a gondolatát.

Belemosódik az idő minden régi és leendő útba, Ancika emlékei a két háború közti Pestről; Vasóka minden őszi elutazása a lányához; Imre sógornőinek szövőgyári történetei; a Molnár lányok kétrészes fürdőruhája, az ehhez társuló gondolat: ott a virágládában van csak föld; anyám Úri utcája, minek házai őrzik a régi hangulatot, de lakói közt mára egy sincs a rokonokból.

Velem jön az összes elveszett és új hit, a csalódott és bízó gondolat, csalódások tanulságaként, hogy mindez, ami itt, ebben az utcában, velünk történt, mindez azért, hogy én, az a kisvárosi valamikori gyerek holnap elinduljak. Mintha a

céltalan állandóság, a megtört élethelyzetek indították volna el, vagy segítettek hozzá, hogy így legyen.

Lizi! Milyen jó volt, milyen könnyű volt a tervezetés! Milyen szívszorító, milyen sok félelemmel járó, mikor elmozdult a hétköznapi megszokott rendje, mikor más lett a másnap. Odalátok a szobaablakból az utcai nagyszobádra, mint gyerekkorban, karácsony estén, csak ma a csillár fénye vetül ki az aszfaltra. Te is, mint én, mint a többiek...

Minden változik, ellenkező, vagy önként alakítva, mindannyian mások lettünk; régi képek, szégyellősen mosolygó rokonok, szomszédok; a nagy akarattal átépített, modernizált házak alapjaiban eltűntek az évek.

Minden változik. Minden állandó.

Megőrizni, mindet, a legutolsó mozzanatig, a szél minden árnyalatú zúgásáig, a történéseket, az embereket, a kerteket. Amennyit csak lehet, amennyit csak az emlékezet meg bír tartani. Amennyit fel tud idézni. Gondolni rájuk.

Kéklük a hegyek vonulata, a patak hol ugyanott, hol kicsit arrébb folyik. Öregsünk.

Vissza-visszatérni a földhöz. Tavaszi földszagkor rágondolni a vetésre. Az egészen egyszerű, természetes dolgokra. Kiszakadni, másként élni, és visszajönni, mert semmi nincs, ami biztosabb és állandóbb lenne. Egyszerre itt, a múlt és jelen minden rezdülése együtt van, egyszerre másutt, amit átítat, átiszínez a volt.

Tudni, érezni az egészet. Átlépni azokon a részekén, ahol értelmetlen a bizonyítás. Kinek kéne bizonyítani? Szülőknek? Meghaltak. Rokonoknak? Élik a maguk életét. Ismerősöknek? Ennek az utcának? A lakosainak egyenként? A házaknak, akik önmagukban süket kövek?

Magamnak? Még magamnak sem. Mit érek a bizonyítással? Mi változik, ha ezt vagy azt bebizonyítom? Közben telnek a napok, semmi más nem teszek, csak mint a bizonyítás előtt. Ki változik? Én változom? Át kell lépni, el kell hagyni a tovább nem élhető részeket. Letenni. Nem szabad megtagadni, de le kell tenni. Meg kell érteni, legalább ésszel el kell fogadni, hogy a másik igazsága az annak teljesen igaz. Mint ahogy a Lóri igazsága, neki Lórinak teljesen igaz volt. Nekem meg más volt. Más az igazságom. Más a meggyőződésem. Kár az időért. Csak az elmúlt évekért kár...

Surrog kinn az öntözővíz, éled a kert.

Holnap el. Egy hét után vissza. Talán, egyszer, évek múlva végleg vissza. Addig csak időben oda és vissza; képzeletbeli jelenben akár egyszerre. Ellépni a helyről, megtartani mindent, amit adott.

Összehajolnak a kert fáí, ring az orgona, a tamariszkusz a nedves földszagát besodorja a szél, a szomszéd tűzfalán sötétedik az árnyék, a hegyvonulat feketés-kéken simul bele az éjszakába. Távolról vonatfütty, tíz perccel később a patak túlsó oldalán az átmenő vonat zakatol, tücsök- és békakórus hangjától

nő az este, érett gyümölcsök, nyári virágok illatát
hozza a szél.

Epreskert... Egészen Epreskert.

Vége